

STM 1961

**Kungl. Musikaliska Akademien och den svenska
folkmusiken**

*En materialsamling ur protokollen från 1840-talets början till
1870-talets slut*

Av Stig Walin

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikkforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Kungl. Musikaliska Akademien och den svenska folkmusiken

EN MATERIALSAMLING UR PROTOKOLLEN FRÅN 1840-TALETS
BÖRJAN TILL 1870-TALETS SLUT

AV STIG WALIN

I studien »Från kämpevisa till locklåt. En översikt över det folk-musikaliska upppteckningsarbetet i Sverige» finner C.-A. Moberg anledning att särskilt påtala Musikaliska akademiens långvariga passivitet inför det vid 1800-talets början på allvar igångsatta insamlings- och editionsarbetet på den svenska folkmusikens område. Detta arbete var länge »helt utlämnat åt det enskilda initiativet» och akademien lyste med sin frånvaro, »ända tills den år 1878 utsände ett cirkulär med anmodan till allmänheten, att denna borde uppteckna och till Akademien insända folkmusik».¹

Vad Moberg här antytt om akademiens bristande initiativkraft, kan kompletteras med ytterligare konstateranden. När de första banbrytande samlingarna utkommo av trycket — »Svenska folkvisor från forntiden» 1814—17 och »Svenska fornsånger» 1834—42 —, anmälades detta inte till protokollet i akademien. Vid de för utgivningen aktuella tidpunkterna omnämndes inte heller de insatser i de båda editionernas slutredigering, som gjordes av Geijer—Afzelius—Haeffner resp. Rääf—Arwidsson—Drake. I ett par fall framstår detta som särskilt anmärkningsvärt. Haeffner hade varit en vid sammanträdena ofta uppmärksammas akademiledamot sedan 1788 och lärare vid undervisningsverket på 1790-talet. Drake valdes till associé 1818, blev ledamot 1822 och efterträdde den 91-årige Frigel som akademiens sekreterare 1841. Afzelius föreslogs till ledamot 1817 — dock utan att bli invald förrän 1857.² Härtill kan ytterligare fogas, att såväl »Svenska folkvisor» som »Svenska fornsånger» ännu 1877 saknades i akademiens bibliotek.

¹ STM 33 (1951), s. 37.

² Afzelius och Drake föreslogos till inval av Frigel, den förstnämnde såsom lyrisk poet den 26 mars och den sistnämnde såsom exekutör och vetenskaplig musikstuderande den 8 oktober 1817. Revisorn H. J. Selling föreslog den 19 maj 1824 Geijer till ledamot såsom skicklig musikkännare, jfr S. Walin, Geijer och musiken (Geijerstudier III, Uppsala 1958), s. 122 f. Arwidsson och Rääf synas aldrig ha blivit föreslagna till inval.

Med 1878 års upprop tog Musikaliska akademien ffg. på eget initiativ kontakt med allmänheten i den för den svenska folkmusikforskningen avgörande materialsamlingsfrågan. Det vore dock felaktigt att därav draga den slutsatsen, att akademien dessförinnan över huvud taget inte skulle ha kommit i kontakt med folkmusiken och dess problem. Protokollen ge vid handen, att akademien även före 1878 tid efter annan behandlat ärenden på området i fråga. I nedanstående översikt skola de ärenden behandlas för sig, som representera av akademien själv tagna initiativ. Början skall dock göras med ärenden av annan art.

Vid sammanträdet den 29 september 1841 (prot. § 8) anmälades som gåva från den fyra år tidigare i akademien invalde Abr. Mankell dennes 1833 utgivna »Harmonia. Anteckningar till befrämjande af en allmännare bildning i Musikaliska Ämnen». Här kunde den intresserade akademiledamoten i det korta avsnittet »Om Melodi», s. 66 ff., lära känna den uppfattning om melodiens primat, som Mankell skulle utveckla vidare i en rad följande skrifter, liksom också hans svärmiska beundran för de nordiska och alldeles speciellt de svenska folkmelodierna. Mankell yttrar sig om de folkliga traditions-sammanhangens egenart och om de folkliga melodiernas väsen på ett sätt, som nära sammanfaller med våra dagars syn på hithörande frågor. Han talar om svenska nationalmelodier, som kunna »hafva en ganska ansevärd ålder», även om de »icke härstamma från aflägsnaste forntid, eller äro troget bibehållna i sitt första skick». Han ställer sig kritisk inför tanken på en harmonisering av melodierna. Med utgångspunkt från den vanliga åsikten, att melodien vore naturens, harmonien däremot uppfostrans språk motiverar han detta på följande sätt:

»Utan all hjälp af menniskokonsten är naturen ofta skönare och större, än om den är inskränkt och bestämd af reglor. Så framstå våra nationalmelodier såsom utjutelser af den enkla naturen, icke behöfvande någon harmoni,³ och ursprungligen icke egande någon. Visserligen blir mången melodi genom god harmonisk omklädnad ingalunda oangenämare, utan tvertom från en annan sida möjligtvis vida intressantare; men ehuru man igenom omklädnaden skådar den ursprungliga behagliga formen, blir likväl bilden derigenom något helt annat än den först var.»

³ Mobergs förmodan, a. a. s. 18, att vid den tid varom här är fråga, »alla» skulle ha varit fullständigt eniga rörande nödvändigheten av att ge folkmelodierna en »harmonisk dräkt», äger sålunda inte oinskränkt giltighet.

De flesta av de folkmusiken berörande ärenden, som akademien hade att behandla under 1800-talets lopp fram till ca 1880, äro förknippade med C. E. Södlings namn.⁴ Att den år 1819 födde Södling, en av den svenska folkmusikforskningens pionjärer, redan vid 1840-talets slut åtnjöt en viss uppskattning inom akademien, framgår av den omständigheten, att han vid sammanträdet den 18 mars 1848 förklarades för agréé av akademien.⁵

Den 16 juni 1849 anmälades (prot. § 4) ett av Södling till akademien insänt förslag till »en förändrad och mer detaljerad form, än den hittills brukliga» på av akademien utfärdad betyg över avlagd musikdirektörsexamen. Detta förslag förtjänar att återges i dess helhet — trots att det endast helt flyktigt berör folkmusiken.

THEORETISKA ÄMNEN

Harmonilära

Harmoni-lärans grunder (accord-läran)

Kompositionsläran

Anlag för komposition

Musikens Esthetik

Orchestrerkännedom och förmåga att arrangera

Arrangement af Militär-musik

Arr. för sångstämmor

Musik-Historia

Allmän Musikhistoria och musikens Terminologi

Kyrkomusikens och Kyrkosångens Historia i allm.

Kyrkomusikens och Kyrkosångens Historia inom Fäderneslandet

Musik- och Sångundervisningens vid Läroverken i Sverige Historia

Nordiska Folkmusikens Historia

Orgverkskännedom

UNDERVISNINGSSKICKLIGHET

I ofvanskrefne delar af Harmoniläran hvari Betyg erhållits

Pianoforte

Orgel

Violin

Violoncelle

⁴ En del av dessa ärenden refereras helt kort hos O. Morales och T. Norlind, Kungl. Musikaliska Akademien 1771—1921. Minnesskrift, Sthlm 1921, s. 69 f. och 120 f.

⁵ Villkoren härför framgå av 1814 års stadgar Cap. V § 3: »Elever, som erhållit Högsta belöningen i Professorens Class (dvs. i klassen för musikens teori m. m.) förklaras vid fullbordad undervisning för *Aggréés* vid Akademien, med rättighet att bivista Akademiens sammankomster.» Södling hade redan den 16 dec. 1842 avlagt musikdirektörsexamen och var sedan 1845 gymnastiklärare och sedan 1847 även teckningslärare vid läroverket i Västervik.

Blåsinstrument af träd
af messing dito
I Solosång
I Chorsång

PRAKTISKA ÄMNEN (KUNSKAPER)

Pianoforte
(Notläsning)
Spelning a prima vista
Wälspelning
Orgverk
Speln. a pr. v.
Fri Fantasi
Sång
A pr. vista
(Solosång) (Expression i, uti?)
Wälsjungning
Viol & Viola

A pr. v.			
Wälspelning			
<i>Cello</i>	A pr. v.	Wälspelning	
<i>Basso</i>	»	»	»
<i>Blåsinstrument af träd</i>			
Flöjt	»	»	»
Clarinet	»	»	»
Oboe	»	»	»
Fagott	»	»	»
<i>Blåsinstrument af Messing</i>			
Cornetti	»	»	»
Altbasun	»	»	»
Tenor-Basun (& Tuba)	»	»	»
Bas-Basun (och Tuba)	»	»	»
Ophicleid	»	»	»
Waldhorn (wentil)	»	»	»
Trumpet (wentil?)	»	»	»
<i>Slaginstrument</i>			
Puka (Timpano) ?			
Trumma ?			

I en skrivelse, daterad »Westervik d. 3 Juni 1849», utvecklar Söd-
ling närmare de överväganden, som legat till grund för förslaget.
Påverkad av romantikens växande beundran för de medfödda anla-
gen ville han, att betyget inte endast skulle ge en bild av de genom
övning förvärvade tekniska färdigheterna. Det borde »så att säga,
äfvén beskrifva psychiskt, d. ä.: framhålla och göra rättvisa icke alle-
nast åt de egenskaper som tillkommit genom den egna fliten utan

äfvén naturgåfvor skänkta i rikare mått af en mild försyn». Söd-
ling anförde även »viktiga politiska skäl» som stöd för betygsformuläret.
Han pekar på det orättvisa i att någotsånär begåvade ynglingar på
1 1/2 år eller något mer — en för musikstudier mycket kort tid —
kunde vid ett skolseminarium få nära 40 »betyg», under det att det
högsta betygstalet i av musikaliska akademien utfärdat betyg honom
veterligt endast vore 21.⁶ Han ville nu få infört ett musikdirektörs-
betyg med möjlighet till ett väsentligt högre betygsmaximum. Detta
vore en förutsättning för att den musikälskande och skicklige yng-
lingen skulle vinna framgång och rättvisa även på den »ringa be-
fordringsbanan i vårt land», dvs. vid sökandet av organist-, kyrko-
sångare-, skollärare- och klockartjänster.⁷

Södlings här i korthet refererade principdiskussion kunde ha förts
i våra dagar. Det föreslagna betygsformuläret har, med bortseende
från överbelastningen, efter drygt 110 år alltså full aktualitet. Det
ger åt ämnet musikhistoria en självklar plats bland de musikaliska
bildningsämnena och visar, att Södling bland dessa inräknade folk-
musiken som en fullvärdig medlem.⁸

På förslag av särskilt kommitterade — Randel, Cronhamn, van
Boom och Wikström — beslöt akademien att med hänsyn till pågå-
ende utredning bordlägga ärendet.⁹

Den 29 september 1858 förelåg en anhållan från Södling att få
begagna akademiens lokal för att där hålla några »publika föreläs-
ningar öfver Indianernas uti Södra America folkmusik och poesi,
jemte dess förhållande till vår inhemska folkmusik; äfvén som att i
samma lokal få meddela undervisning i *Massa*, af det nya systemet
för Pianospelning».¹⁰ Akademien ställde lokalen till förfogande en-
dast för föreläsningarna (Prot. § 4).

Den 16 oktober 1863 behandlade akademien (prot. § 2) en nådig
remiss angående framställning från Södling om understöd »till före-

⁶ Vid avläggande av »MusikDirecteurs Examen» hösten 1849 kom Franz Oscar Söder-
ström, Årsunda församl. i ärkestiftet upp i en sammanlagd summa av 20 1/2 »betyg»,
jfr ak:s prot. den 15 december 1849, §§ 8 och 12.

⁷ Södling verkade även i andra sammanhang för en förbättring av de svenska musik-
lärnarnas ställning.

⁸ Frågetecknet i trumpetraden under rubriken »Blåsinstrument af Messing» ger en anty-
dan om att man i Sverige vid 1800-talets mitt ännu ej betraktade användningen av ventilt-
trumpeten som en självklar sak.

⁹ Prot. den 15 dec. 1849, § 5, jämte bifogat yttrande; van Boom saknas bland under-
tecknarna.

¹⁰ Södling hade samtidigt insänt förslag till nya system för undervisning i resp. sång och
piano och ville nu uppenbarligen demonstrera kollektiv pianoundervisning — återigen
ett förslag med full aktualitet i våra dagars musikpedagogiska principdiskussioner!

tagande af en resa till Tyskland och Frankrike för att inhemta kännedom om musikundervisningen derstädes, äfvensom för att samla ytterligare bidrag till den Nordiska folkmusikens Historia». Akademien, som inte förnekade, att en sådan resa kunde bli av stort intresse, ansåg sig dock inte våga tillstyrka bifall till framställningen, då Södling inte styrkt sig äga de kvalifikationer, som vore nödvändiga för att med fördel genomföra resan.¹¹

Södling återkom efter ett år i ärendet och den 29 oktober 1864 diskuterades inom läroverkskollegiet en förnyad framställning från honom om resebidrag med härtill fogat kompetensintyg. Även om kollegiet tvivlade på möjligheten av att i utlandet vinna »särdeles värderika upplysningar rörande Nordiska folkmusikens historia», ansåg sig kollegiet nu inte böra avstyrka bifall, då »inheimtandet af kännedom om olika utländska Musikundervisnings-Methoder ej torde vara utan fördel».¹² Akademien anslöt sig i sitt underdåniga remissyttrande till kollegiet (prot. den 23 dec. 1864 § 2).

Södling fick resebidrag och i en 12 foliosidor lång synpunktsrik reseberättelse, som anmälades i akademien den 21 december 1866 (prot. § 13), ägnar han ett kort avsnitt åt folkmusiken. Han hade i Tyskland allmänt ansetts vara »Westphalare»¹³, vilket föranlett honom att i Ludv. Ercks samling av tyska folkvisor¹⁴ närmare granska de westfaliska. Till sin stora glädje och förundran hade han därvid funnit en den mest obestridda likhet emellan deras melodier och »våra egna» och föreslår i anledning härav akademien att sända experter till Westfalen för att anställa grundliga efterforskningar i ärendet. Detta reseberättelsens avsnitt slutar med de profetiska orden: »Jag hoppas ännu upplefva den tid, då äfven tonkonsten skall varda erkänd såsom ett ibland de förnämsta medel vid undersökning i stort af vårt slähtes historia och utveckling.»

Södling fick den 16 november 1871 direktionens tillstånd (prot. § 5) att kostnadsfritt begagna akademiens stora sal till föreläsningar »öfver den Skandinaviska Folkmusikens ursprung, hitkomst och utbredning i Europa (i förening med förevisande af forn-nordiska musik-instrumenter, samt afbildningar af dylika)». Direktionen an-

¹¹ Akademiens här ådagalagda försiktighet skall ses mot bakgrunden av ett vid sammanträdet den 28 sept. 1860 fattat beslut (prot. § 3) att med hänsyn till de talrika remisserna angående reseunderstöd till tonkonstnärer uppställa vissa kompetenskrav.

¹² Kollegiet stod tydligen helt främmande för Södlings framsynta tanke på en även den nordiska folkmusiken omfattande jämförande folkmusikforskning.

¹³ Södling hade av rektorn vid läroverket i Västervik vitsordade goda kunskaper i levande språk.

¹⁴ Väl »Deutscher Liederhort», Berlin, 1856.

såg, att föreläsningarna kunde bli av nytta för den historiska forskningen. Den 29 december 1871 anmälades i akademien (prot. § 16) som gåva från Södling en ritning »föreställande det gamla i Sverige mycket spelta instrumentet 'Hummel' i naturlig storlek och ren orientalisk urform».¹⁵ Samma dag föreslogs Södling (§ 15) av O. Byström till inrikes ledamot. I en den 25 januari 1872 uppläst och justerad vallista kallas Södling »Forskare i forn-nordiska Musiken».¹⁶

Den 30 mars 1872 behandlades inom läroverkskollegiet (prot. § 2) och den 18 april slutbehandlades inom akademien (prot. § 2) en nådig remiss angående framställning från Södling om inlösen av 4 å 500 exemplar av »Skandinaviska Folkmusikens Historia». Till grund för bedömningen av detta arbete hade kollegiet och akademien endast följande innehållsredogörelse:¹⁷

1. »Inledning — Rythmen — Tonsinnets första framträdande hos vårt slähte — dess enklaste urformer hos vildar — Naturljudens inverkan — Första framträdandet af en bestämd tonskala hos Chineserna för 5 å 6 årtusenden sedan — Deras tonverktyg — Denna tonforms och dess tonverktygs spridning till öfriga Asiatiska, Afrikanska, Europeiska och äfven Amerikanska Folk — Hinduernas antagande och vidare utbildning af Chinesernas upptäckter — De från Hinduerna sedan utgångna, uti Asien, Afrika och Europa fortplantade förbättrade tonformer — Jämförelse emellan de gamla kulturfolkens tonkonst, och de olika tonverktyg som särskilt hos dem blefvo mera utbildade.»

2. »De Skandinaviska fornfolkens (Quæner, Lappar, Finnar och Celter) tonkonst och tonverktyg — Göther och Svear — deras forna tonverktyg, med teckningar, jemte uppgift på storlek — jämförelse emellan de Österländska och Skandinaviska tonverktygen.

Den Skandinaviska tonkonsten såsom sådan — uppkomsten af 7-tonskalan — dennas spridning till öfriga Europeiska folk genom Vikingatågen — de olika nationernas lärds erkännande af detta faktum.

Wid alla tillfällen då melodien kan tjena såsom bevis, blir den anförd i musiknoter, vare sig fråga är om Skandinavien eller främmande länder.»

Detta endast i utkast föreliggande arbete, som visar den för Södling karakteristiska blandningen av fantasteri och framsynthet, ansågs av såväl kollegiet som akademien kunna bli av stort intresse för tonkonsten, om det utfördes med erforderlig omsorg och noggrann-

¹⁵ Om hummeln och Södlings stora och berättigade intresse för detta instrument se S. Walin, Die schwedische Hummel, Nord. Museets Handl. 43, Sthlm, 1952.

¹⁶ Södling, som 1857 »avancerat» från agrée till associé, lyckades aldrig samla ett för ledamotsval tillräckligt antal röster. Den 22 febr. 1872 (prot. § 3) erhöi han endast 2 röster.

¹⁷ Finnes bilagd kollegiets protokoll och insändes av Södling som svar på anmaning av akademiens sekreterare att skicka manuskriptet. Södling hade dock inte kunnat färdigställa något manuskript bl. a. på grund av långvarig nervös huvudvärk.

het. Något utlåtande kunde dock inte avges, varför akademien »f. n.» avstyrkte nådigt bifall.

I augusti 1877 anmälades i akademien återigen en nådig remiss angående framställning från Södling om statsbidrag, denna gång för tryckning av ett arbete med titeln »Svenska Folkharpan». Ärendet hänsköts för utlåtande till en av F. A. Dahlgren, A. Rubenson och V. Svedbom bestående kommitté.

Av denna kommittés till akademiens protokoll den 29 november 1877 (§ 8) fogade yttrande framgår det, att Södlings skrift bestått av tre delar: 1:mo avbildning och beskrivning av några äldre musikinstrument, 2:o en inledning och 3:o en samling av 100 folkmelodier med text och harmonisk behandling för pianoforte samt register över melodiernas ursprung. Kommitterade ansågo det sistnämnda avsnittet vara värt den största uppmärksamheten. Det hade innehållit många antingen okända eller endast i annan form kända melodier och ett intressant försök hade gjorts att ordna melodierna efter olika tonskalor. För att få överensstämmelse med systemet hade författaren dock fallit för den nära till hands liggande frestelsen att göra ändringar i melodier, som korrekt upptecknade inte kunde hänföras till någon konsekvent skala. Förekomsten i uppteckningarna av taktarter som 7/4 och 5/4 gav de kommitterade anledning att tvivla på överensstämmelse med det ursprungliga föredraget.¹⁸ Registret, som omfattade namn på såväl upptecknare som sångare, uppteckningsort, uppteckningsår och »anmärkningar», vore intressant och fotat på en riktig princip, även om det innehöll mycket, som ej hörde till saken. Skarp kritik riktas från de kommitterades sida mot den bristfälliga harmoniseringen liksom också mot Södlings företag att förse ett antal melodier med egen text, vilket inte stode »väl öfverens med den egenskap att vara ett källarbete som verket i öfrigt gör anspråk på». Verkets båda övriga delar, instrumentbeskrivningen och inledningen, vittnade enligt de kommitterades uppfattning »mera om detaljkännedom af vissa musikhistoriens delar, än om ett tillgodogörande af den moderna vetenskapens resultat i deras sammanhang». Det var särskilt två av Södling uppställda satser, som gävo anledning till denna anmärkning. Den första utsade, att tonskalan vore bildad i instrumentet och att genom detta sångrösten från början blivit danad. Enligt den andra satsen framginge det mer eller mindre

¹⁸ En rakt motsatt tolkning är möjlig; nämligen, att det här är fråga om ett allvarligt försök att i notskrift fixera de finare skiftningarna i en för den konstmusikaliska estetiken främmande melodigestaltning.

tydligt ur Italiens, Spaniens, Portugals och Frankrikes historia, att »hos dem de nordiska folken infört grunden för poesie (rim), musikskrift, tonverktyg och tonlärans grundbegrepp».¹⁹ Kommitterade göra här till den avslutande anmärkningen:

»Det torde inför Akad. ledamöter knappast behöfva påpekas, att dessa båda sällsamma satser, af hvilka den senare starkt påminner om Atlantican's dagar, stå i fullständig strid såväl med ett naturligt åskådningssätt, som med all litteratur- och konsthistorisk forsknings resultat.»²⁰

Kommittén kunde ej tillstyrka akademien att hos Kungl. Maj:t förorda understöd av statsmedel till »utgifvande af Hr Södlings arbete i dess nuvarande form». Akademien beslöt, att avge yttrande i överensstämmelse med kommitterades här i korthet refererade utlåtande.

I oktober 1878 gjorde Södling ett nytt försök att få statsbidrag till tryckningen av »Svenska Folkharpan». Men då det visat sig, att arbetet inte ens i »någon mon blifvit omarbetadt», avstyrkte akademien på nytt bifall till framställningen (prot. den 28 november 1878 § 5).²¹

Det sista med Södlings namn förknippade ärende, som akademien hade att behandla, var en nådig remiss angående framställning om understöd för studier av folkmusiken i Skottland och Irland. Inte heller denna gång ansåg sig akademien kunna tillstyrka bifall (prot. den 25 november 1880 § 4).

Richard Dybeck, en annan av den svenska folkmusikforskningens pionjärer, vände sig ett par gånger till akademien för att få hjälp vid de berömda aftenunderhållningarna med nordisk folkmusik.²²

Den 1 mars 1859 anmälades i akademien (prot. § 3), att direktionen

¹⁹ Här utvecklas sålunda litet mer i detalj en tankegång, som Södling var inne på även i utkastet till »Skandinaviska Folkmusikens Historia».

²⁰ I en den 15 december 1884 hållen nekrolog över Södling, som avlidit den 12 april, yttrade Svedbom bl. a.: »Fornkunskapen i allmänhet utgjorde föremålet för hans lifliga intresse, och han sparade icke på hypoteser, understundom påminnande om den äldre skola, som med Olof Rudbeck i spetsen sökt ursprunget till snart sagdt all kultur inom det egna fosterlandets gränser, men hvilka nyare tiders mera kritiska åskådningssätt ej alltid vill låta gälla.» — Jfr även Moberg, a. a. s. 41, om Södlings framträdande i Svenska Fornminnesföreningen.

²¹ Det i »Svenska Folkharpan» framlagda materialet torde till väsentliga delar återfinnas i tre bevarade handskriftsamlingar, varav en i MM, »Kapsel 15. Södling Samling Manus» och två i MAB, Sign. Hdskr. 93: 1 resp. i deposition från operasångerskan fru Anna-Lisa Roon-Günternitz. I den förstnämnda av den i MAB befintliga handskriftsvolymen berör Södling den åtminstone till en viss gräns odiskutabla betydelsen av »Våra faders tonverktyg» för melodikoncipierandet, jfr Walin, a. a. s. 121.

²² Om Dybecks insatser öfverhuvudtaget på det område, varom här är fråga, se C.-A. Moberg, Richard Dybeck och svensk folkmusik, Arv 4 (1948).

på kringsänd lista enhälligt tecknat bifall till en anhållan från Dybeck »det ett antal af Akademiens Elever tillstädjas biträda» vid en tillämnad sådan underhållning. När Dybeck nio år senare återkom med en liknande anhållan, kunde den däremot inte beviljas, enär elevernas tid var upptagen med bl. a. repetitioner till de musikhistoriska föreläsningarna²³ (läroverkskollegiets prot. den 28 januari 1868 § 2 1/2).²⁴

Av ett till protokollet den 19 december 1863 fogat program framgår det, att en av A. Randels fantasier för violin över svenska folkvisor uppförts vid examen inom akademiens undervisningsverk. I den till samma protokoll fogade årsberättelsen omnämner t. f. sekreteraren Cronhamn I. Hallströms bearbetning av folkvisor bland de verk som under året utkommit från musikpressen.

Man kan här tala om egna — om än blygsamma — initiativ från akademiens sida på den svenska folkmusikens område; i den meningen nämligen, att det i dessa fall rör sig om en kontakt med denna musik, som inte utifrån »påtvingsats» akademien i form av till akademien för yttrande hänskjutna ärenden.

Bakom akademiens under 1860-talet något ökande initiativkraft på folkmusikens domäner ligger naturligtvis bl. a. Södlings och Dybecks »propaganda», som akademien kommit i direkt kontakt med inom de egna lokalerna. En annan faktor, som i förevarande sammanhang måste tillmätas stor betydelse, är W. Baucks insats som musikhistorisk föreläsare.

Den musikhistoriska undervisningen försumrades länge inom akademiens undervisningsverk. Först i och med 1856 års stadgar infördes »musikens historia och aesthetik» vid läroanstalten som ett särskilt ämne med egen lärare.²⁵ Om denne lärares skyldigheter föreskriver reglementet av den 25 april 1856 i § 2 följande:²⁶

»De offentliga föreläsningarna i Läroklassen för *musikens Historia och Aesthetik* få alla elever, utan undantag, bevista, men de enskilda få blott besökas af högre klassernas elever. Vid dessa lektioner böra eleverna teckna sig till minnes det viktigaste af innehållet, för att i examen kunna aflägga nöjaktigt prof på sina kunskaper.

²³ Om dessa se nedan.

²⁴ I sin till protokollet fogade och till »Högborne Furste, Allernädigste Arfprins», dvs. till akademiens preses prins Oscar ställda anhållan skriver Dybeck bl. a.: »På ett högst berömvärdt sätt hafva Kongl. Musikaliska Akademiens Elever, under herr Professoren och Riddaren Cronhamns ledning några gånger biträdt vid de fosterländska Aftonunderhållningar med Nordisk Folkmusik, dem undertecknad under loppet af flere år gifvit i hufvudstaden.»

²⁵ Kap. 2 § 3 och kap. 5 §§ 1 och 6.

²⁶ Jfr bilaga till prot. den 28 februari 1857.

Utom de allmänna grunderna för aesthetiken, som läraren i denna klass meddelar, må han, vid hvarje lektion, hålla föreläsning öfver något klassiskt arbete.»

Som förste lärare i den musikhistoriska klassen tillsatte akademien den 3 augusti 1858 Wilhelm Bauck med A. Mankell som främste konkurrent²⁷ (prot. § 4).

I en 1878 utgiven »Sjelfbiografisk skizz 1872» yppar Bauck, att han till att börja med haft det besvärligt med undervisningen i den nya klassen. Men efter en omläggning av undervisningsmetoden och sedan undervisningen blivit obligatorisk, hade det gått bättre.²⁸ Akademien visade sin uppskattning av Baucks lärargärning bl. a. genom att vid sammanträdet den 28 november 1859 (prot. § 6) bifalla ett av Bauck själv väckt förslag, »att vid afläggande af Musik-Directeurs-, Musiklärar-Skolkantors- och Organistexamen äfven kunskap i Musikens Historia och Aesthetik skulle erfordras och af akademien genom betyg vitsordas».²⁹ Baucks offentliga föreläsningar omfattades under många år med ett utomordentligt stort intresse från allmänhetens sida. Den muntliga framställningen interfolierades med musik av stundom betydande omfattning. De bevarade föreläsningsmanuskripten utvisa, att Bauck visserligen flitigt utnyttjade den »Handbok i musikens historia från fornverlden intill nutiden», vars

²⁷ Bland de framställningar från Södling, som akademien hade att behandla vid sammanträdet den 29 sept. 1858, befann sig också en anmälan som sökande till den »uti Musikens Historia och Aesthetik, vid UndervisningsVerket nybildade Lärarebefattning»; en anmälan, som dock inte kunde beaktas, då den inkommit för sent. — I en till akademien i juni 1854 insänd tryckt broschyr, »Förslag till en musikalisk-litterär lektion i hufvudstaden», hade Mankell dokumenterat ett livligt intresse för en förbättring av undervisningen vid akademien på ett sätt, som har många beröringspunkter med Södlings redan behandlade förslag till nytt betygsformulär. Mankell föreslår och yrkar »beslutandet af en undervisningsklass . . ., i hvilken för framtiden tonkonstens historia och esthetik, ljud- och formlära osv., med få ord, de till tonkonstnärlig bildning hörande ämnen till sina elementer kunde inhemtas». Han förutsätter också tillsättandet av en särskild lärare i de »litterära ämnena», som borde kallas »Professor i Musikens Esthetik, Historia och Litteratur». Liksom tidigare Södlings så bordlades även detta förslag från Mankell (prot. den 14 sept. 1854 § 5).

²⁸ Jfr utdragen i Akademiens minnesskr., s. 114 f.

²⁹ Genom detta beslut, som till förutsättning hade bestämmelserna i 1856 års reglemente rörande en musikhistorisk klass med särskild lärare, förverkligades åtminstone en del av Södlings och A. Mankells förslag till åtgärder för en höjning av bildningen hos landets musikaliska befattningshavare; detta oberoende av den reella betydelse dessa förslag kunna ha haft för detta förverkligande. — Av protokollen framgår det, att verksamheten inom den nyinrättade musikhistoriska klassen försiggick på i princip samma sätt som inom andra klasser, dvs. med inträdesprov, med examination, med utdelande av jetoner o. a. belöningar till särskilt förtjänta elever. De kvinnliga eleverna synas genomgående ha varit mera intresserade av det nya ämnet än de manliga.

första upplaga han utgav 1862, men att han ändå inte slaviskt följde den tryckta framställningen.³⁰

Inom ramen för den översikt över tonkonstens historia i Sverige, som ingick i föreläsningskursen, sysselsatte sig Bauck även med de svenska folkvisornas historia och egenart. Han såg i dessa visor en rent inhemsk företeelse. Som sköna romanser eller riddarvisor hade de uppspirat på de i Odens tid hemmahörande kämpavisornas bördiga jordmån. Med forntidens kärnfulla urpoesi förenade de »den förtrollande romantik, som framgick ur kristendomens anda, och förmildrade den vilda heroismen, utan att förlama dess kraft». De hade till såväl poesi som musik diktats av de troligen från utlandet hitkomna men här kvarstannande »lekarna», de hedniska skaldernas efterföljare och den svenska motsvarigheten till minnesångarna och trubadurerna. När deras konst kom ur modet bland de högre stånden, sjönko de en gång så firade sångarna ned till kringvandrande folksångare och gycklare och riddarvisorna kommo på folkets läppar, där de fortlevat under seklernas lopp. På »sednare tider» hade man dock genom deras samlande och utgivande försatt dem »i ett tredje stadium, nemligen det artistiskt-litterära».³¹ Beträffande folkvisornas egenart fäste sig Bauck vid att »det oförderfvade natursinnet själf» skapat melodier med en »regelrätt, fast enkelt konstruerad periodbyggnad, med sina bestämda slutfall» och att de obildade sångarna använt »de moderna el. diatoniska tonarterna, isynnerhet molltonarten» vid en tid, då de lärde ännu blott kände de s. k. kyrkotonarterna. Bauck framhåller, att man inte kan göra sig något begrepp om arten av ackompanjemang till sångerna men håller själf inte för otroligt, att naturinstinkten kan ha lett sångarnas hand »till anslåendet af några enkla accorder på harpa, isynnerhet då dessa melodier inom sig bära på en gång så sköna och så egna harmoniska elementer». Bauck igenkände de äldsta melodierna »på den simplicitet, den omedelbara ursprunglighet, det drag af omedveten skönhet, som de senare styckenas mera konventionella uttryckssätt, mera begagnade fraseologi ej lyckas uppnå». De äldre melodierna kunde dessutom i allmänhet inte fördraga »modern harmoni och modulation, och isynnerhet icke dominantkvartsexten och septimackorder, non-ackorder, förminskade 7ackorder osv.»; ett påstående, vars rik-

³⁰ Under sign. Hdskr. 3 förvaras manuskripten i MAB. De bestå av en stor samling lösa och delvis oordnade blad och ge därför inte någon säker grund för en bedömning av föreläsningsseriernas disposition i det enskilda fallet. Dateringarna sträcka sig från 1860-talets början ett drygt årtionde framåt.

332 ³¹ Jfr här handboken, kap. »Öfversigt af tonkonstens historia i Sverige», s. 285 ff.

tighet Bauck vid något tillfälle synes ha demonstrerat genom att behandla »den gamla herrliga mel. till 'Liten Carin'» i dels modärnare och dels äldre harmonisk stil.³²

Manuskriptbladen utvisa, att Bauck kunde utvidga sina betraktelser över den svenska folkmusiken till att omfatta även dess förhållande till konstmusiken. Han gör den riktiga iakttagelsen, att den sistnämnda konstarten inte hade samma starka förankring i folkmusiken hos oss som t. ex. i Tyskland³³ och ger en väl genomtänkt men av den egna uppfattningen om de musikhistoriska sammanhangen naturligtvis färgad förklaring härtill. I Tyskland hade folkmusik kommit till användning i den kyrkliga sången i såväl katolsk tid som inom protestantismen och senare, först under 1700-talets senare hälft, även i profanmusiken och här inte minst på operans område i Mozarts sångspel, hos Weber och Spohr. I Sverige förhölle det sig däremot på annat sätt. Orsaken härtill »torde», skriver Bauck, »ligga dels deri att nationella folkmelodier (såvidt vi känna) hos oss ej, såsom hos tyskarna, upptogos i kyrkan och sålunda deltog i öfvergången till konstmusiken, dels uti de ständiga krigen, hvori vårt fädernesland var invecklat just i de tider, då operaväsendet i andra länder uppkom och utvecklade sig, och hvilka utan tvifvel hindrat nämde element från att äfven här slå rot och tillvexa».

Med hänsyn till den uppmärksamhet, som ägnades de musikhistoriska föreläsningarna, kan man taga för givet, att Baucks synpunktsrika — om än kortfattade — behandling av svensk folkmusik i vida kretsar väckte intresse för och påverkade inställningen till denna musik. Det kan i detta sammanhang omnämnas, att fr. o. m. mitten av 1860-talet den svenska folkmusiken och insatser på dess område då och då omnämndes vid akademiens årshögtider och minnesfester. Den 17 december 1864 talade prins Oscar om våra folkvisor som »enkla genljud från de djupa skogarna, de höga fjellen, de mångvikade insjöarna, de strida, brusande forsarna». Vid minnesfesten den 7 april 1867 påtalades äntligen Geijers och Haefners medverkan i »Svenska folkvisor» och den 14 maj 1871 Drakes i »Svenska forn-sånger».³⁴

Verksamheten inom akademien under år 1871 färgades i mycket

³² Ovanstående ur manuskriptsamlingen.

³³ Inom visans eller dansens sfär hade visserligen »åtskilliga nyare tonsättare med utmärkt förmåga gifvit oss melodier i den gamla tonen», men så snart »moderna former komma i fråga försvinna ock de nationella dragen». Bauck tager inte ställning till frågan om huruvida detta borde »betraktas som en brist eller ej».

³⁴ Jfr akademiens tryckta handlingar 1865, s. 5, resp. 1866, s. 53, och 1870—71, s. 55. 333

hög grad av förberedelserna till sekularfesten, som firades den 2 och 9 december. Vid gemensamt sammanträde med direktionen och läroverkskollegiet den 23 maj 1871 godkändes (prot. § 2) »efter någon diskussion till alla delar» och bearbetades ett av prins Oscar uppgjort förslag till festprogram. Den första dagens festtal skulle beröra den svenska tonkonstens betydelse och utveckling från äldsta tider och på passande ställen interfolieras med »både till författare och karaktär» nationella vokal- och instrumentalstycken.³⁵ Som lämpliga illustrationer tänkte man sig, från kämpatiden och kämpavisan t. ex. »Kämpen Grimborg» (ur Svenska folkvisor) eller Crusells deklamatorium »Sista kämpen» (!) och från medeltiden riddar- och katolska visor, t. ex. »Staffan var en Stalledräng», »Riddar Fröjdenborg» eller »Dufvans sång på Liljequist» (alla ur Svenska folkvisor). Vid sammanträde den 8 juni 1871 (prot. § 2) fastställde en särskilt tillsatt festkommitté programmet. Den 16 juni utfärdade kommittén föreskrift om hur sångerna skulle utföras; »Kämpen Grimborg»: barytonsolo med omkväde av mansröster och ackompanjemang av blåsinstrument; »Det sitter en dufva på Liljequist»: sopranröst med omkväde av blandad kör och ackompanjemang av blåsinstrument; »Hertig Fröjdenborg och Fröken Adelin»: baryton med ackompanjemang av harpa.

Av den tryckta redogörelsen för sekularfesten framgår det, att sopransolot utfördes av m:ll Ellen Bergman — lärare i sång vid konservatoriet — barytonsolona av hovoperasångaren Fr. Ahlberg och harpsolot av Fru Åhman — lärare vid konservatoriet. Något blåsinstrumentackompanjemang omnämnes däremot inte i redogörelsen.³⁶

Den, som inom akademien först framlade förslag om ett upprop till allmänheten angående uppptecknande och insändande av svensk folkmusik, var O. Byström.³⁷ Det skedde i en skrivelse, som föredrogs i akademien den 23 november 1876 (prot. § 7). Som ett värtaligt vittnesbörd om det allvarliga intresse för folkmusiken, som fanns inom akademien vid denna tid, och om en klarsynt bedömning redan på 1870-talet av bl. a. dragspelets förödande verkningar förtjänar skrivelsen ett fullständigt återgivande.

»Att Sverige i sin folkmusik eger en ovärderlig skatt, har länge och ofta varit upprepadt. Musikaliska Akademien har, mig veterligen, icke visat

³⁵ En musikhistorisk föreläsning sålunda efter mönster av Baucks offentliga föreläsningar!

³⁶ Jfr Ak:s handl., 1870—1871, s. 71 ff.

³⁷ Helt kort omnämnt i Ak:s minnesskr., s. 121. — Det ligger nära till hands att här antaga ett inflytande från Södling, som Byström måste ha känt väl till och uppskattat, då han ju föreslagit honom till inval.

denna vår nationella musik något särskildt intresse. Den enskilda företagssamheten har deremot rätt mycket och med framgång sysselsatt sig med dessa skogens blyga sippor och violer. Akademiens bibliotek eger icke något egentligt rum på sina hyllor för Svenska folkvisor, hvilka utgöra för närvarande en viktig, måhända öfvervägande, del af den flerstämmiga sånglitteraturen, sedan dessa visor förut i sekler lefvat på folkets läppar.

Med folkdansar förhåller sig på annat sätt. En del är visserligen i tryck utgifven, men mycket återstår. Dessas tradition har fortgått och lefvat intill våra dagar genom violinen och oboen eller senare clarinetten, hvilka instrument i Sverige af allmogen i vissa trakter omfattats med samma nationella förkärlek som säckpipan i Skottland och Italien.

Icke underligt då, att Sverige, hvad musikaliskt naturanlag beträffar, kan mäta sig med hvilket land som hellst i Europa.

Men denna förkärlek för de nämde musikinstrumenten hotar att dö bort.

Sedan det s. k. *Dragspelet* (Accordion) vunnit insteg hos folket, blifva violinen och andra musikinstrument mer och mer utträngda. Sådant kan ej förhindras; men då Dragspelet endast upptager en enda tonart — äfven denna ofullständigt — måste utförandet af folkdansar på detsamma blifva betydligt afvikande från hittills gällande traditioner.

Det blir således på tiden, att både folkvisor och folkdansar uppptecknas, innan det är för sent; och jag vågar därför föreslå, att Akademien:

1:o söker förvärfva till sitt bibliotek det redan i offentligt tryck befintliga af vår folkmusik;

2:o på något lämpligt sätt offentligen uppmanar, till förnyadt notering och insändande till Akademien af *alla* våra folkvisor och folkdansar m. m. samt 3:o låter förvara allt detta i särskilda fack inom sitt bibliotek.»

Byströms skrivelse behandlades remissvägen inom såväl direktionen som läroverkskollegiet. Särskilt ingående skedde det vid kollegiets sammanträde den 27 mars 1877 (prot. § 3), då det förslag till upprop utformades, som i allt väsentligt antogs av akademien vid dess sammanträde den 31 maj 1877 (prot. § 3). Läroverkskollegiets beslut i ärendet fattades på förslag av preses, advokatfiskalen C. M. Rydqvist, och grundade sig på en till protokollet fogad längre skrivelse, som saknar underskrift men som efter allt att döma författats av Rydqvist.

I inledningen ses det av Afzelius och Geijer påbörjade och av Dybeck o. a. fullföljda arbetet på insamlingen av svensk folkmusik som ett utslag av ett mycket stort intresse för »fortidens» kultur över huvud taget och dess bevarande. På det musikaliska området återstode mycket att göra och man finge här ej förhålla tiden, »ty med hvarje år, som försvinner, minskas utsigterna att kunna inhösta den skörd, som är så efterlängtd af hvarje sann musikvän». — I skrivelsen framhålles nödvändigheten av att insamlingsarbetet äger rum över ett vidsträckt område och blir så fullständigt

som möjligt. Som motivering härför anføres den omständigheten, att varje lands nationalmelodier avspeglade grundstämningen i lynnet hos folket eller dess olika »afdelningar» och att om dessa senare vore varandra väsentligen olika, så skulle bilden bli ofullständig, om inte det mest karakteristiska i melodierna från varje landsdel komme med. I Sverige finnes sådana olikheter. »Skillnaden emellan en folkvisa eller en polska från Vermland, Dalarne, Skåne, Norrland, Bohuslän m. fl. är både väsentlig och karakteristisk.» — Tre alternativ för förslaget förverkligande framföras. Enligt det första skulle akademien själv utsända lämpliga och nitälskande upptecknare och enligt det andra anmoda på de olika orterna boende kvalificerade män att göra detta; allt naturligtvis på akademiens bekostnad. För genomförandet av dessa alternativ saknades dock erforderliga medel; »att ej tala om vanskligheten att kunna göra lämpliga val af ombud, och för dessa, om de ej förut äro särdeles hemmastadda och förtroliga med orternes befolkning och förhållanden, att få den för uppdragets utförande nödvändiga slagrutan». — Enligt det tredje alternativet skulle ett upprop utsändas med adress framför allt till landets musiklärare, musikedirektörer, organister och kantorer att nitiskt verka för saken. — För att avsevärt underlätta företagens framgång skulle allmänheten uppmanas att insända melodierna utan harmonisering. Akademien skulle sedermera själv vidtaga nödvändiga åtgärder för deras sovring, behandling efter musiklärans regler och offentliggörande.

Den 27 januari 1878 (prot. § 8) beslöts, att det fastställda förslaget till skrivelse rörande uppteckning och insamling av folkmelodier skulle få tryckas och spridas »så vidt omständigheterna medgäfv». ³⁸

I samband med behandlingen inom akademien av det ovan refererade ärendet, infordrade direktionen från bibliotekarien, Bauck, uppgift på bibliotekets bestånd av svensk folkmusik. I en den 20 februari 1877 daterad och till akademiens protokoll den 31 maj 1877 fogad skrivelse uppger Bauck, att detta bestånd inskränkte sig till J. N. Ahlström & P. C. Boman, »Valda svenska Folkvisor, folkdanser och folklekar», R. Dybeck, »Vallvisor och Hornlåtar» och C. Reinecke, »8 schwedische Volkslieder». ³⁹ Till inköp föreslår Bauck Geijer—Afzelius, »Svenska folkvisor», Arwidsson, »Svenska fornsånger», Dybeck, »Runa» och folkviseutgåvor av Ahlström, A. G. Rosenberg m. fl.

Den 31 maj 1878 beslöt direktionen (prot. § 11) att från Baucks sterbhus ⁴⁰ inköpa bl. a. »Svenska folkvisor». Tidpunkten för akade-

miens första förvärfv av Arwidssons »Svenska fornsånger» har inte kunnat fastställas.

De ovan gjorda utdragen ur Musikaliska akademiens protokoll och andra handlingar från 40-årsperioden ca 1840—ca 1880 ge otvetydigt vid handen, att akademien under perioden i fråga endast sporadiskt kom i kontakt med den svenska folkmusiken och dess problem. De ärenden, som framför andra togo akademiens tid och kraft i anspråk gällde undervisningsverkets utveckling till ett fullständigt konservatorium, utarbetandet av nya stadgar m. m. dyl. En ständig brist på tillgängliga medel förklarade också akademiens initiativkraft. Protokollsutdragen ha dock givit många prov på intresse från akademiens sida för folkmusiken. Hithörande ärenden behandlades genomgående välvilligt och med omsorg. Expertutlåtandena vittna inte sällan om klarsyn och sakkunskap.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Kgl. Akademie der Musik, die seit ihrer Stiftung im Jahr 1771 zur vornehmlichsten Aufgabe hatte, die Tonkunst in ihren verschiedenartigen Äusserungen zu fördern und zu pflegen, verhielt sich lange Zeit der Sammelarbeit schwedischer Volksmusik gegenüber passiv, die zu Beginn des 19. Jahrhunderts ernstlich in Gang kam. Erst Ende der 70-er Jahre, d. h. 60 Jahre nach Veröffentlichung der ersten bahnbrechenden Volksliedersammlung, des von Erik Gustaf Geijer und August Afzelius herausgegebenen Werkes »Svenska folkvisor» (1814—1817) ergriff die Akademie auf diesem Gebiet eine eigene Initiative mit einem Aufruf an die Allgemeinheit, schwedische Volksmusik aufzuzeichnen und der Akademie einzusenden. Die Protokolle der Akademie zeigen jedoch, dass schon viel früher verschiedene, mit der Volksmusik zusammenhängende Anliegen behandelt worden sind. Die meisten derselben stehen mit einem der Pioniere der schwedischen Volksmusikforschung in Verbindung, mit dem Director Musices am Gymnasium in Västervik Carl Erik Södling, der u. a. um Beitrag für die Drucklegung verschiedener, der Volksmusik gewidmeter Arbeiten ansuchte. Die Akademie überliess ihre Lokale für Konzerte mit Volksmusik und Demonstrationen von Volksmusikinstrumenten. Im Rahmen des Unterrichts in Geschichte und Ästhetik der Musik, der in der Mitte der 50-er Jahre des 19. Jahrhunderts an der Lehranstalt der Akademie eingeführt wurde, ist auch die schwedische Volksmusik behandelt worden. In den innerhalb der Akademie gehaltenen Festreden und in den Jahresberichten wird der Volksmusik Erwähnung getan, und die Festlichkeiten anlässlich des hundertjährigen Jubiläums der Akademie wurden mit einer Abteilung schwedischer Volkslieder eingeleitet.

³⁸ Skrivelsen finnes bilagd protokollet. Sånär som på en längre allmän inledning finns den återgiven i Akademiens minnesskr., s. 121 f.

³⁹ Bauck har inte medtagit »Svenska folkvisor för mansröster satte af J. C. Haeffner», som anmäldes som gåva till akademien den 19 dec. 1874.

⁴⁰ Bauck hade avlidit den 8 oktober 1877.